

DOI 10.33294/2523-4234-2026-36-1-118-133

УДК [263.2(438):[262.14:347.67]]"17"

ORCID 0009-0003-2806-9093

ISSN 2523-4234

Андрій Марчук

Інститут військового капеланства для галицьких греко-католиків у 1778–1838 роках

Розкрито передумови і процес запровадження капеланської служби для галицького греко-католицького населення Габсбурзької монархії, розглянуто історію капеланства у Речі Посполитій та Австрійській державі. На основі архівних матеріалів встановлено, що капеланська служба для греко-католиків у Галичині з'явилася 1778 р. Простежено трансформацію цього інституту в подальші роки – аж до його скасування в 1838 р. Окрему увагу приділено аналізу душпастирських обов'язків та форм діяльності греко-католицьких капеланів, показано їхні відмінності від функцій інших священнослужителів в австрійському війську. Також описано фінансове становище галицьких військових священників цієї доби.

Ключові слова: військові капелани, імператорсько-королівська армія, Греко-католицька церква, монархія Габсбургів, Австрійська імперія

Andrii Marchuk

The Institution of Military Chaplaincy for Galician Greek Catholics in 1772–1846

The preconditions and the process of establishing a chaplaincy service for the Galician Greek Catholic population of the Habsburg Monarchy are revealed, and the history of the chaplaincy service in the Polish-Lithuanian Commonwealth and the Austrian Empire is briefly outlined. Based on archival materials, it is established for the first time that the chaplaincy service for Galician Greek Catholics emerged as early as 1778 in the form of a mission tasked with visiting garrisons throughout the empire where Galician Greek Catholics were stationed. The transformation of the institution in subsequent years up to its abolition in 1838 is highlighted. In particular, it is established that in 1779 two posts of garrison chaplains were introduced, in Prague and Olomouc, and in 1784 a third chaplaincy post was established, residing in Styria. In 1788, the parish priest of St Barbara's parish was also permitted to minister to the troops. By the end of the 18th century, however, the number of chaplain posts had decreased. The measures implemented by the Austrian authorities to meet the spiritual needs of Galician Greek Catholics in the army, given the small number of Greek Catholic military clergy are highlighted. Particular attention is focused on the analysis of the duties of Greek Catholic chaplains, highlighting their distinctive features in comparison with other chaplains in the Austrian army, and describing the chaplains' activities in their posts. Statistics are provided on certain aspects of this activity, namely data on the number of Greek Catholic soldiers who received communion from a chaplain between 1823 and 1835. The approximate territorial boundaries of the jurisdiction of each Galician Greek Catholic garrison chaplain are identified. The difficulties faced by chaplains in the performance of their duties are described. The financial situation of Galician Greek Catholic military priests during the period under investigation are also analyzed. The evolution of the income levels of Greek Catholic garrison

chaplains from 1778 to 1838 is demonstrated. Based on a comparative analysis, it is shown that, on average, their income was higher than that of parish priests.

Keywords: military chaplains, Imperial-Royal Army, Greek Catholic Church, Habsburg Monarchy, Austrian Empire

Із початком російсько-української війни, особливо її повномасштабної фази, інтенсифікувався розвиток капеланської служби, у т. ч. і для греко-католиків. У цьому контексті логічним видається дослідження витоків традиції українського капеланства ГКЦ.

Метою пропонованої статті є висвітлення історії капеланської служби для галицьких греко-католиків в австрійській армії впродовж 1778-1838 рр. Досягнення такої мети передбачає виконання кількох наукових завдань: з'ясувати передумови і простежити процес запровадження капеланської служби для греко-католиків Галичини, визначити повноваження унійного капеланства й загалом військового духовенства монархії Габсбургів, охарактеризувати діяльність тогочасних греко-католицьких капеланів, їхнє фінансове забезпечення.

Нижня хронологічна межа дослідження зумовлена запровадженням інституту військового капеланства для галицьких греко-католиків в австрійській армії, верхня – його скасуванням.

Джерельною базою дослідження стали насамперед архівні матеріали Національного музею у Львові, зокрема консисторська книга (НМЛ-8), що містить розпорядження, запити і звернення галицького Губерніуму (адміністрації австрійського губернатора Галичини) та відповіді львівського єпископа на них. Важливу інформацію надає також архів львівського каноніка Івана Гудза, активного учасника процесів, що відбувалися у Львівській єпархії кінця XVIII ст., який працював у складі місії у Відні наприкінці 1770-х та на початку 1780-х рр., серед іншого займаючись і справою запровадження капеланської служби для галицьких греко-католиків. Це не тільки листи та роздуми самого діяча, а й копії листів до нього, розпорядження церковної та світської влади. У дослідженні використано як більш ранні “Віденські акти” (НМЛ-3; НМЛ-4; НМЛ-5; НМЛ-6), так і пізніші “Ефемериди” (НМЛ-2). Цінні біографічні відомості про капеланів акумулює реєстр новопризначених парафіяльних священників (НМЛ-1), однак у сьогоденній розвідці такі дані залучено лише частково – вони ще чекають окремої спеціальної студії в майбутньому, з докладним аналізом, як це, наприклад, було зроблено щодо капеланів часів Першої світової війни у статті Н. Колб та І. Орлевич (Колб, Орлевич, 2020). Багато цікавого в розрізі нашої теми дізнаємося і з листа останнього відомого нам греко-католицького капелана досліджуваного періоду – Йосипа Лаврецького – до Перемишльської консисторії (ЛННБУ-1). Окрему групу джерел світського походження становлять військові статuti австрійської імператорської армії, збірники законів Габсбурзької монархії та правил для військового духовенства, укладені в кінці XVIII – першій половині XIX ст. Серед цих збірок виділимо упорядковані П. Якшем (Jaksch, 1828), Я. Вільдом (Wild, 1784) і галицьким фельдсуперіором М. Леонардом (Leonard, 1842), адже саме в них вміщені оригінали законів, що стосуються галицького греко-католицького капеланства. Джерельний

матеріал іншого типу подають військові шематизми та шематизм Перемишльської єпархії. Греко-католицькі гарнізонні священники фігурують у хроніці парафії Св. Варвари у Відні. Фрагмент хроніки цієї церкви за 1785–1814 рр. наведений у роботі В. Пльохля (Plöchl, 1975b).

Збірники В. Штрефльора (Streffleur, 1843; Streffleur, 1848) та військовий статут для піхоти 1807 р. (Dienst-Reglement, 1807; Dienst-Reglement 1806) не згадують гарнізонних капеланів ГКЦ, проте їхня інформаційна цінність також беззаперечна, оскільки в цих виданнях перераховані обов’язки австрійського військового духовенства тих часів загалом. Окремі звістки про гарнізонних капеланів містяться в листах єпископів, опублікованих Науковим товариством імені Шевченка (Студинський, 1920; Щурат, 1924), і документах, зібраних М. Гарасевичем (Harasiewicz, 1862).

Історіографія. Перші згадки про душпастирську опіку для австрійських військовослужбовців-галичан греко-католицького віросповідання фіксуються наприкінці XIX ст. і потім спорадично трапляються в деяких публікаціях церковної тематики. Основними роботами, в яких йдеться про гарнізонних капеланів ГКЦ, є твори Е. Беліка (Bielik, 1901) та Ю. Пелеша (Pelesz, 1880). Обидва автори пишуть про запровадження двох таких посад у 1779 р. та про те, що з часом вони зникли. З-поміж іншого Пелеш подає короткі біографічні відомості одного з капеланів – Івана Костецького. У статті О. Карліної й А. Марчука (Карліна, Марчук, 2024), присвяченій капеланській службі для галицьких греко-католиків у 1846–1867 рр., теж сказано про створення двох посад гарнізонного капелана в 1779 р. Автори називають прізвища військових священників того періоду – Костецького та Лаврецького. Звертають увагу дослідники й на розходження єпархіального та військового шематизмів, але не з’ясовують, котре із джерел помиляється.

Двотомна історія церкви Св. Варвари у Відні, викладена австрійським вченим В. Пльохлем (Plöchl, 1975a; Plöchl, 1975b), відображає й деякі сторінки історії військового капеланства. У ній (як в авторській частині, так і в опублікованій в другому томі хроніці) мовиться, зокрема, про звернення празького капелана до настоятеля Святоварваринської парафії, про капеланів у Празі та Штірії, про отримання віденськими парохами військової юрисдикції. Власне дані цієї хроніки й дозволили приблизно окреслити зону відповідальності кожного капелана.

Напрацювання А. фон Вреде (Wrede, 1898) та М. Бачковського (Baczkowski, 2017) дають загальне розуміння, де й у яких умовах служили вихідці з Галичини в австрійській армії, хоча про священнослужителів, котрі задовольняли духовні потреби вояків, у цих книгах не згадується.

У сучасній українській історіографії побутує хибна думка, що капеланська служба для галицьких греко-католиків була впроваджена лише 1848 р. (у національній гвардії) та 1868 р. (у регулярній армії). Це питання більш детально висвітлено у статті О. Карліної та А. Марчука, тож ми не будемо повторно зупинятися на ньому у даній роботі (Карліна, Марчук, 2024, с. 55–54).

У цій статті буде показано, що інститут галицьких греко-католицьких капеланів існував уже в 1778–1838 рр. Його функціонування розкрисмо на підставі почерпнутих з першоджерел фактів, уперше введених тут до наукового обігу.

Основний виклад. Після того як у 1772 р. Східна Галичина разом з деякими іншими територіями ввійшла до складу монархії Габсбургів, місцеве населення, вже з 1775 р., почали набирати в рекрути для поповнення австрійського війська. Спочатку з галицьких рекрутів не формували окремих полків (як це було з жителями інших коронних земель Габсбурзької імперії), а розподіляли їх по т. зв. німецьких полках (набиралися з німецькомовних земель Австрійської держави або ж із найманців з інших країн Священної Римської імперії), богемських і моравських підрозділах (Baczowski, 2017, S. 13–15). Рекрути зі Східної Галичини потрапляли спершу в один з 11 піхотних полків, а від 1782 р. до цих військових частин додалося ще 10, тобто загалом до початку XIX ст., коли й з'являються власне галицькі полки, східних галичан, більшість яких були русинами греко-католиками, розкидали аж по 21 піхотному полку австрійської армії (Wrede, 1898, S. 117, 130, 138, 155, 164, 225, 240, 256, 264, 270, 281, 291, 305, 315, 324, 401, 407, 443, 458, 492, 529). Невдовзі постало питання про забезпечення духовних потреб і цих рекрутів – переважно вірян Католицької церкви візантійського обряду.

У Речі Посполитій постійна капеланська служба виникла на початку XVIII ст. Функції капеланів зазвичай виконували представники римо-католицьких духовних орденів (хоча фіксуються і представники інших конфесій). У працях польських дослідників не вдалося віднайти задокументованих випадків, коли б душпастирську опіку військовиків у період до першого поділу Речі Посполитої здійснювали греко-католицькі священники, хоча пізніше знаходимо факти капеланства з боку й унійних священників – як-от у повстанських підрозділах 1830 р. (Nowak, 1932, s. 74–102, 161–163; Bylina, 2015, s. 277–290). У монографії С. Набиванця читаємо про військового капелана А. Лузанського в 1777 р. (Nabywaniec, 1992–1993, s. 185). Неясно, однак, чи був він священником у австрійській армії, чи служив до 1772 р. в польському війську, – це питання ще потребує подальшого вивчення.

У Габсбурзькій монархії, як і в Речі Посполитій, капеланська служба існувала і перед 1772 р. В Австрії інститут військових капеланів при полках виник приблизно в XVI ст. У 1770-х відбулася чергова трансформація структури адміністративного управління військовим духовенством. 1773 року створено Апостольський фельдвікаріат, регіональними ланками якого в окремих землях були фельдсуперіорати. Апостольським фельдвікарієм був єпископ Вінер-Нойштадта, а з 1785 р. до 1828 р. – єпископ Санкт-Пельтена, позаяк Вінер-Нойштадтську кафедру вже скасували. Впродовж 1778–1779 рр. у співпраці з Апостольською столицею додатково врегульовано канонічний статус капеланів та їхню юрисдикцію (Ottenfeld, Teuber, 1895, S. 665–666; Leonard, 1842, S. 5–7; Bielik, 1901, S. 87–88). Це вноормування не було остаточним, тож протягом першої половини XIX ст. деякі аспекти капеланської служби все ще зазнавали змін. На 1772 р. невідомі факти душпастирства греко-католицьких священників у регулярній австрійській армії, хоча можемо припустити, що в частинах т. зв. військового кордону вони були.

Питання запровадження капеланської служби для рекрутів з Галичини належало до тих, над якими працював у Відні канонік Львівської єпархії Іван Гудз. Відряджений до столиці Габсбургів як представник львівського єпископа Лева Шептицького ще

1773 р., цей єрей аж до 1783 р. клопотався перед австрійським урядом та окремими чиновниками про вирішення цілої низки проблем своєї єпархії – відновлення капітули, ролі владики, зрівняння обрядів і т. д. (Malinowski, 1861, S. 301–308; Pelesz, 1880, S. 623–624).

Перша згадка про справу капеланів у “Віденських актах” Гудза датується 1778 роком. 13 травня того року канонік отримав листи до імператриці, її сина й апостольського фельдвікарія Йоганна фон Керенса від львівського єпископа, у яких єрарх просив призначити для греко-католицьких рекрутів з Галичини капеланів “того ж обряду і народу” (НМЛ-3, арк. 75–76).

У червні о. Гудз передав лист до Марії Терезії кабінет-секретареві графу Піхлеру. Пізніше він обговорив справу з папським нунцієм у Відні кардиналом Гарампі. Нунцій листовно попросив фельдвікарія, аби той посприяв позитивному рішенню щодо запровадження капеланської служби. Також Гарампі порадив греко-католицькому канонікові зустрітися з генералом графом Каромеллі, віцепрезидентом Гофкрігсрату. І. Гудз планує передати цьому високопосадовцю звернення до імператора та прохання, щоб галицьких греко-католицьких рекрутів не окормляли хорвати-“схизматики”, себто православні священники, що, вочевидь, було поширеною практикою (НМЛ-3, арк. 77, 79–80).

У своєму листі до львівського владики о. Гудз ділиться думками про те, що краще надати перевагу високоосвіченим капеланам (як це практикується, для прикладу, серед того ж хорватського православного духовенства), і пропонує чотири кандидатури: оо. Верхановського, Вишневського, Водзицького та Кобаєвського, а решту вакантних посад, якби в них була потреба, на його переконання, варто заповнити василіянами. Доброю сатисфакцією за потенційно небезпечні умови такої служби могла б стати, за словами о. Івана, хороша оплата цієї непростой душпастирської праці, що мотивувало б священників ставати капеланами (НМЛ-3, арк. 77–78).

Наприкінці червня львівський канонік зустрічається у Вінер-Нойштадті з апостольським фельдвікарієм фон Керенсом і віддає йому листи від Шептицького та Гарампі. Фельдвікарій похвалив старання львівського архиєрея в цьому напрямку, проте зауважив, що запровадити греко-католицьку капеланську службу для галицьких рекрутів доволі складно, адже ті розкидані по різних полках (НМЛ-3, арк. 79).

30 червня представник львівського єпископа, як і планував, передав ад’ютантові графа Каромеллі лист до імператора та прохання до графа щодо хорватських православних капеланів.

Це звернення виявилось успішним: за поданням графа Гофкрігсрат 3 липня розглянув пропозицію львівського єпископа до австрійського уряду і 22 липня видав резолюцію, згідно з якою для духовної опіки над галицькими греко-католицькими військовими київський митрополит Лев Шептицький, що також посідав львівський єпископський престол, мав вибрати 4–5 найдостойніших священників. Ці єреї повинні були б їздити по імперії “на зразок місіонерів”, адже солдати-галичани служили в різних полках. Військовим духівникам ГКЦ призначалася така ж платня, як і шпитальним капеланам, – 30 гульденів на місяць, тобто 360 гульденів на рік (НМЛ-3, арк. 81). Оскільки ці посади вважалися надзвичайними (поза існуючою в Габсбурзькій

монархії системою капеланства), то відповідні посадові права й обов'язки визначалися спеціальними актами Гофкрігсрату.

У кінці липня фельдвікарій Керенс письмово поінформував митрополита Лева про розпорядження Гофкрігсрату. Він зазначив, що обрані священники будуть проінструктовані щодо своїх обов'язків, а відтак отримують патент на духовну юрисдикцію від фельдвікарія. Описана фельдвікарієм процедура нагадує звичайну процедуру прийняття на службу кандидата у військові капелани – з тією різницею, що його інструктував не фельдвікарій, а фельдсуперіор (Streffleur, 1848, S.275–278).

Із кореспонденції І. Гудза можна зробити висновки, що перших греко-католицьких капеланів австрійської армії призначили у серпні-вересні 1778 р. Ними стали вже згадані Данило Вишневський і Григорій Кобаєвський, а ще Федір Зелепужинський та Буцаковський (ім'я не вказане). Троє з них були парохами, а четвертий – Зелепужинський – імовірно, монахом (НМЛ-1, арк. 120, 297, 419–420; НМЛ-2, арк. 61). Головним серед цих капеланів був Вишневський, через якого й здійснювалася комунікація військових священників з владою та єпархіяльним керівництвом, початково за посередництвом Гудза (НМЛ-3, арк. 97).

Капелани прибули до Оломоуца 13 жовтня. Даючи їм власні настанови, львівський канонік порадив взірцево виконувати свою місію, турбуватися про освіченість солдатів у питаннях віри, сприяти їхній лояльності до Австрійської монархії, всіляко підтримувати репутацію Греко-католицької церкви перед римо-католиками, “дисидентами” (протестантами) та “схизматиками” (православними) (НМЛ-3, арк. 97–98). У наступному листі до греко-католицьких військових священників він роз'яснює, що ті мають підкорятися розпорядженням апостольського фельдвікарія та суперіора, пояснює механізм оплати їхньої праці (НМЛ-3, арк. 99).

Вибір Оломоуца, міста в маркграфстві Моравія, як тимчасового осідку капеланів, мабуть, зумовлювався відносною близькістю до місця дислокації полків, у які набирали солдатів з Галичини (так, з існуючих на 1778 р. 11 полків, до котрих розподіляли галицьких рекрутів, чотири розташовувалися в Моравії, по три – у Богемії та Штірії, один – у Нижній Австрії), наявністю фортеці, де дислокувалися підрозділи, та військового шпиталю при ній (Wrede, 1898, S. 118, 139, 156, 164, 225, 241, 271, 292, 306, 315, 459, 493). Резиденція греко-католицьких капеланів у цьому місті існуватиме принаймні до 1830 р.

Листи І. Гудза до митрополита Шептицького та львівського латинського єпископа Кіцького свідчать, що станом на весну 1779 р. військові священники ГКЦ вже пройшли інструктаж, отримали патенти на юрисдикцію та об'їжджали гарнізони в Богемії й Моравії. Оскільки з римо-католицького духовенства Галичини капелани тоді ще не набиралися, то греко-католицькі душпастирі сповідали і галицьких солдатів латинського обряду, які не розуміли мови полкових капеланів-чехів. Апостольський фельдвікарій позитивно оцінював діяльність унійних капеланів (НМЛ-4, арк. 31–34).

Рескриптом Гофкрігсрату від 4 серпня 1779 р. для греко-католицьких рекрутів з Галичини створено дві посади гарнізонного капелана, одна в Оломоуці, інша – у Празі (Pelesz, 1880, S. 923). Цей указ чомусь опущений у “Віденських актах”, натомість вказується, що 21 серпня 1779 р. один з чотирьох відряджених до війська у 1778 р.

капеланів був відісланий назад, бо, як стверджував Вишневський, для цього духівника вже не було там роботи. У документі не деталізовано, ні про кого саме з капеланів йдеться, ні на яку наступну посаду в межах Львівської єпархії його рекомендовано, однак на основі інших документів вдається висувати, що це або Кобаєвський, або Буцаковський (НМЛ-5, арк. 238).

У листі І. Гудза до адміністратора П. Білянського 18 вересня 1779 р. мовиться про розроблений одним з капеланів проект, розгляд якого, щоправда, єпархіальне керівництво тимчасово відклало через зайнятість і самого львівського каноніка, і єпархіальних єрархів, що представляли біле духовенство, боротьбою з Василянським орденом за вакантні в тогочасні Львівську й Перемишльську кафедри. Автор цього письмового повідомлення допускав можливість повернення з війська Вишневського, для якого в такому разі треба буде знайти іншу посаду (НМЛ-5, арк. 269). Отож найвірогідніше, що рескрипт Гофкрігерату на той час не був прийнятий до уваги греко-католицькими єпархіальними очільниками, зосередженими на інших справах.

І все ж повного згортання діяльності капеланів ГКЦ не сталося. Знаємо, зокрема, що 3 січня 1780 р. за сприяння львівського каноніка капелан Вишневський зустрівся з апостольським фельдвікарієм Керенсом (НМЛ-6, арк. 217).

В указі за квітень 1781 р. констатується, що капеланом для галицьких греко-католиків є гарнізонний капелан в Оломоуці, інші ж військові духівники у документі не фігурують (Wild, 1784, S. 185). Напевно, йшлося про те, що капелан саме цього міста був головним серед присланих священників.

9 червня 1781 р. о. Гудз повідомляє львівського єпископа-номінанта Білянського, що відтепер комунікація консисторії з Вишневським відбуватиметься напряму, без його посередництва (НМЛ-7, арк. 75).

У зверненні І. Гудза до фельдвікаря Керенса від 17 березня 1784 р. згадується “abbé” (тобто “абат”) Ф. Зелепужинський, який і мав вручити цього листа (НМЛ-2, арк. 61).

9 березня 1784 р., у відповідь на запит Губерніуму від 22 січня та 2 лютого, “замість Вишневського”, що, припускаємо, виконував свої функції тимчасово, окремим “екзархом у Внутрішній Австрії” (Штірія, Каринтія та Крайна) призначено парафіяльного священника Євстахія Зелепужинського (НМЛ-1, арк. 324; НМЛ-8, арк. 45), що остаточно уконституювало третю посаду греко-католицького гарнізонного капелана. Вишневський ж у подальшому, з певного часу і до смерті в 1797 р., був гарнізонним капеланом ГКЦ у Празі (Sterbregister, 1785–1809, S. 29).

1788 року капелан у Празі (можливо, Д. Вишневський) написав листа до настоятеля парафії Св. Варвари, попросивши того сповідати військовиків у Нижній Австрії, чого сам за браком часу робити не може. З цього епістолярного джерела випливає, що на 1788 р. при війську було три священники – у Празі, Оломоуці та Штірії (Plöchl, 1975b, S. 37–39). Перший з них, празький, традиційно відповідав за підрозділи, що розміщалися в Богемії та Верхній Австрії; оломоуцький – за Моравію й Сілезію, штірський – за власне цей регіон, а також Каринтію та Крайну. Проте де-юре кожен з тих капеланів мав юрисдикцію над усіма галицькими греко-католицькими військовослужбовцями піхотних полків, де б вони не дислокувалися.

Таким чином, фактична географія території, на якій капелани виконували свої обов'язки, не охоплювала всієї імперії Габсбургів. Навіть відвідування гарнізонів у Нижній Австрії становило проблему для греко-католицького військового священства, не кажучи вже про більш віддалені регіони, як-от Ломбардія чи Трансильванія.

На прохання пароха Святоварваринської парафії, 19 березня 1788 р. Гофкрігсрат надав йому юрисдикцію щодо тих військовослужбовців, що перебували у Відні або у шпиталях біля міста. Надалі настоятелі віденського храму широко користувалися цим правом, особливо в роки Наполеонівських війн, але також і до та після них. А в деякі періоди взагалі саме солдати і формували більшість прихожан парафії (Plöchl, 1975b, S. 37–39; Plöchl, 1975a, S. 74–76, 156–160, 171–173, 179–186).

На жаль, не вдалося виявити жодних свідчень про діяльність військових священників у часи Наполеонівських війн та про еволюцію цього інституту в той час. У додатку до указу імператора Франца I 1824 р., який унормовував фінансове забезпечення шпитальних і гарнізонних капеланів, названий уже тільки гарнізонний капелан в Оломоуці, до юрисдикції якого віднесено лише Моравію та Сілезію. Звідси доходимо висновку, що інші капеланські посади, що їх обіймали єреї ГКЦ, на той момент уже не існували (Leonard, 1842, S. 60–64). А отже, без духовної опіки залишалися вірні цієї Церкви – військовики частин, розташованих у більшості коронних земель.

У 1830 р. осідок греко-католицького гарнізонного капелана перенесено у Брно (Militärschematismus, 1830, S. 65; Militärschematismus, 1836, S. 67; Militärschematismus, 1838, S. 68; ЛННБУ-1). В Шематизмі Перемишльської єпархії помилково, про що можна судити хоча б з листа Лаврецького, місцем перебування капелана продовжує вважатися Оломоуц (Schematismus, 1836, S. 14)

Зупинимося докладніше на суті обов'язків греко-католицьких військових священників. Згідно зі статутом, гарнізонний капелан здійснював богослужіння і таїнства для адміністрації й постійної залоги фортеці та іноді – для солдатів розміщених у фортеці полків, якщо вони не мали власного полкового капелана (Dolliner, 1822, S. 85; Ginzel, 1857, S. 355).

Обов'язки ж греко-католицьких гарнізонних капеланів визначалися окремими актами військового командування, та не були такими ж, як у інших гарнізонних священників. Так, з указу 1781 р. ми довідуємося, що гарнізонний капелан в Оломоуці мав виконувати функції полкового капелана для галицьких греко-католиків з піхотних полків австрійської армії.

На полкового капелана покладалося здійснення щоденних богослужінь, щорічне сповідання військовослужбовців, звершення інших таїнств, зокрема вінчання та хрещення, соборування помираючих, відпущення гріхів, у т. ч. особливе відпущення гріхів перед боєм, підтримування бойового духу, стеження за дотриманням солдатами християнського способу життя, проведення бесід на духовні теми, визначення раціону на час посту тощо (Streffleur, 1843, S. 46–47, 53; Streffleur, 1848, S. 285–287; Dienst-Reglement, 1807, S. 184–185; Dienst-Reglement, 1806, S. 204–212, 323–324).

Швидше за все, такі самі обов'язки мали і капелани в інших містах. Додатково на те, що функціонально позиція гарнізонного греко-католицького священника відрізнялася від посади звичайного гарнізонного капелана, вказує той факт, що по

смерті Івана Ортинського цю позицію тимчасово займав римо-католицький єрей (Militärschematismus, 1823, S. 86).

Через численність греко-католицьких військових, їхню розпорошеність наприкінці XVIII ст. по різних підрозділах, часті переміщення цих підрозділів та деколи досить віддалене місце дислокації, капелани ГКЦ не могли повноцінно виконувати свої обов’язки. Настоятелі церкви Св. Варвари у Відні зверталися з цього приводу до державної й церковної влади в 1788, 1813, 1824, 1830 та 1834 рр. У всіх зверненнях, окрім листа до Гофкрігсрату 1788 р., настоятелі наголошували, що єдиний шлях до вирішення зазначеної проблеми – це запровадження полкової капеланської служби для греко-католиків, і закликали світську владу створити такий інститут, а церковну – посприяти цьому (Plöchl, 1975a, S. 75, 173, 180–181; Щурат, 1924, с. 191–194).

Оломоуцький капелан Іван Костецький у 1804 р. інформував Львівську консисторію про загальний низький освітній рівень та погані знання основ християнського вчення серед греко-католицьких військовослужбовців з Галичини (Франко, 1902, с. 127). Таке спостереження важливе не лише для розуміння тогочасного освітнього рівня галичан, а й тому, що за звичайних умов їхньої освітою (передовсім, звісно, релігійною) мав би зайнятися полковий капелан.

Одним з небагатьох обов’язків, який виконувався майже повною мірою, було сповідання та причащення греко-католицького особового складу перед Великоднем. Із листа капелана в Оломоуці Й. Лаврецького до Перемишльської консисторії з’ясовується, що інколи за один день у період Великого посту такий духівник міг висповідати до 300 військовослужбовців. Загалом 1823 р. о. Лаврецький причастив 1 257 осіб, 1824 р. – 659, 1825 р. – 907, 1826 р. – 742, 1827 р. – 765, 1828 р. – 906, 1829 р. – 1 823, 1830 р. – 1 725, 1831 р. – 4 707, 1832 р. – жодного (тоді отець важко перехворів на холеру), 1833 р. – 4 609, 1834 р. – 4 479, 1835 р. – 2 700. Це число залежало не так від кількості греко-католиків у військах, як від місця їхньої дислокації. Також декілька разів на рік, на великі свята, греко-католицький єрей проводив богослужіння (ЛННБУ-1). Настоятель парафії Св. Варвари Іван Фогарассі навіть видав у 1834 р. молитовник для військових священників ГКЦ (Щурат, 1919, с. 64).

У ситуації, коли належне виконання душпастирських обов’язків греко-католицькими гарнізонними капеланами було фактично унеможливлене, більшість функцій полкового капелана для греко-католиків лягала на латинських полкових капеланів. Однак тут на перешкоді ставали щонайменше три чинники: мовний бар’єр (іноді ця проблема вирішувалася в той спосіб, що солдат сповідався своєю мовою, а духівник сповідав своєю – відбувалася, фактично, лише імітація обряду); небажання окремих солдатів приймати таїнства в римо-католицького духовенства (у т. ч. через напружені стосунки між представниками обох конфесій на Галичині); небажання частини латинського клиру здійснювати духовну опіку над вірними не своєї конфесії. Крім того, як писав у 1830 р. о. Фогарассі, греко-католиків у війську було настільки багато, що латинських капеланів просто не вистачало для надання духовних потреб їм (ЛННБУ-1; Bielik, 1901, S. 139–140; Plöchl, 1975a, S. 75, 173, 180; Щурат, 1924, с. 191–194; Korczok, 1921, S. 80–110).

I. ІСТОРІЯ ЦЕРКОВНОГО ЖИТТЯ

Ідею розширення капеланської служби в різний час озвучували не лише настоятелі храму Св. Варвари у Відні. 1783 року, наприклад, перемишльський єпископ Максиміліан Рилло погрожував відряджати до війська парохів, які допустилися моральних переступів (Лакота, 1939, с. 78). У кінці 1790-х референт Галицької надвірної канцелярії надвірний радник Ергелет, у зв'язку зі “значною кількістю греко-католиків у військах і відсутністю греко-католицьких священників”, пропонував набирати капеланів з ченців Василянського чину (Chotkowski, 1922, S. 58–59, 79). Жодна з цих ідей не була втілена в життя.

Для розв'язання перелічених проблем у 1834 р. видано два рескрипти Гофкрігерату. Перший, від 30 жовтня, регламентував, що для греко-католицьких військовослужбовців хоча б раз на рік має проводити богослужіння цивільний священник їхнього обряду, який був зобов'язаний також сповідати та причастити солдатів. Це мав бути душпастир із найближчої греко-католицької єпархії, не обов'язково належної до Галицької митрополії. Другий рескрипт, від 31 грудня, дозволяв відвідувати військовослужбовцям греко-католицького віросповідання парафіяльні церкви свого обряду в неділю та на великі свята за юліанським календарем, якщо такі храми будуть поблизу місця дислокації їхнього підрозділу (Streffleur, 1848, S. 327; Leonard, 1842, S. 293–294). Тим самим указом визначалося, що за неможливості брати участь у таїнствах за візантійським обрядом, солдати греко-католики повинні були відвідувати латинські меси і приймати таїнства від римо-католицьких полкових капеланів (Pelez, 1880, S. 923; Bielik, 1901, S. 139–140).

Про те, що цей закон не забезпечив духовних потреб греко-католицьких військовослужбовців, свідчить як лист пароха церкви Св. Варвари у Відні Петра Паславського та його сорудника Андрія Мольнара, так і лист оломоуцького капелана Йосипа Лаврецького (Щурат, 1924, с. 191–194; ЛННБУ-1). Успіхові цих заходів завадила майже цілковита відсутність цивільного греко-католицького духовенства на більшості території імперії, за винятком Трансильванії, Хорватії, Закарпаття, Верхньої Угорщини та власне Галичини, від яких такі регіони, як Італія чи Богемія, відділяла значна відстань, а також мовний бар'єр (коли священник відповідного обряду все-таки знаходився). І тільки запровадження повноцінного інституту полкового капеланства в 1846 р. дозволило вирішити проблему (Pelez, 1880, S. 923–924).

Указ 1834 р. не відміняв посади греко-католицького гарнізонного капелана, проте очевидно, що її значення істотно знизилося, принаймні в очах австрійського уряду, що вбачав відтепер основним шляхом до забезпечення духовних потреб греко-католиків в армії залучення цивільного духовенства. Тож уже 1835 р. стало відомо про плани скасування і цієї єдиної капеланської посади, проти чого виступив Й. Лаврецький, але до нього не дослухалися і з 1838 р. посада більше не нотується – вірогідно, перестала існувати (Militärschematismus, 1830, S. 65; Militärschematismus, 1836, S. 67; Militärschematismus, 1838, S. 68; ЛННБУ-1). У 1839 р. Лаврецький згадується як військовий капелан на пенсії серед відпочивальників у Бадені під Віднем (Cur- und Fremden-Liste, 1839, S. 2).

Стосовно ж фінансового забезпечення, то необхідно зауважити, що наприкінці XVIII ст. платня військового капелана не була чітко визначена, виплачувалася з

різних фондів і відрізнялася в різних землях Габсбурзької монархії. Як уже сказано, спершу греко-католицькі капелани отримували щорічно по 360 гульденів (НМЛ-3, арк. 81). Рескрипт Гофкрігерату від 1780 р. додатково уточнював, що за здійснення треб духівникові ГКЦ має платити відповідний полк (Jaksch, 1828, S. 662). У 1807 р. для гарнізонних капеланів було встановлено 100 або 50 гульденів на рік (залежно від вислуги), а для полкових – 150–276, також полкові священники мали доплати за участь у бойових діях (Bielik, 1901, S. 174–176).

Указ 1824 р. поділив гарнізонних капеланів на три класи (за важливістю посади та умовами служби): із зарплатнею 600 гульденів на рік, 500 та 400. Унійний капелан отримував 500 гульденів. Наступні регулятивні акти щодо платні цих військових священників були видані лише в 1851 р., тобто вже після того як посада греко-католицького гарнізонного капелана зникла (Bielik, 1901, S. 174–176; Leonard, 1842, S. 60–64).

Для порівняння: на кінець XVIII ст. фінансове становище парафіяльного клиру було складним (Застирець, 1908, с. 18–24; Химка, 1993, с. 73–76.). На 1783 р. річний дохід пароха обчислювався 600 гульденами, у 1785 р. – 400, а з наступного року і принаймні до 1848 р. – вже 300 (Nabywaniec, 1992–1993, s. 184–191; Турій, 2000, с. 116–117). Як бачимо, гарнізонний капелан мав переважно вищий дохід, ніж парафіяльний єрей.

Висновки. Після входження Галичини до складу Габсбурзької монархії та початку набору галицьких греко-католиків до війська постала потреба в запровадженні для них капеланської служби. У 1778 р. для галичан греко-католицького віросповідання створено іррегулярну місію з чотирьох священників. 1779 року запроваджено дві посади унійного гарнізонного капелана – у Празі та Оломоуці (на практиці таку духовну опіку військовикам продовжувала надавати більша кількість священників). Від 1784 р. з’явилася аналогічна посада й у Штірії. Проте до 1824 р. дві з трьох таких посад (окрім оломоуцької) перестали існувати. З 1830 р. резиденцією єдиного греко-католицького капелана стало Брно.

Початково військові священники ГКЦ справлялися з покладеною на них роботою, та з часом виконання обов’язків повною мірою виявилось неможливим. На це постійно скаржилися настоятелі парафії Св. Варвари та іноді самі капелани.

Обов’язки унійного гарнізонного капелана, на відміну від традиційних обов’язків інших гарнізонних священників австрійської армії, полягали в обслуговуванні не залоги фортеці, а всіх галицьких греко-католиків у війську. Головними функціями капелана (і чи не єдиними, які він виконував достатньо повно) були сповідання та причащення військовослужбовців, а також проведення для них богослужінь на територіях, близьких до їхнього місця дислокації.

У 1834 р. австрійський уряд пробує вирішити проблему духовного забезпечення галицьких греко-католиків, дозволивши залучати унійний парафіяльний клир до здійснення духовних треб для військових цього віросповідання та не забороняючи солдатам відвідувати цивільні храми свого обряду. Відтак роль гарнізонного капелана знижується, і врешті-решт близько 1838 р. ця посада зникає.

Духовні треби греко-католицьким військовослужбовцям здебільшого надавали римо-католицькі полкові капелани. Однак, через мовний бар’єр та небажання самих

капеланів або військовиків вступати в сопричастя, велика частина солдатів залишалася без будь-якої духовної опіки.

Суттєву роль у наданні треб греко-католицьким військовим відігравали настоятели храму Св. Варвари у Відні, які здобули юрисдикцію над військовими в 1788 р. Особливої значущості вона набула під час Наполеонівських війн, коли в умовах численності війська, віддаленості поранених солдатів від лінії фронту або французької окупації, військові капелани не могли виконувати своїх функцій.

До 1824 р. фінансове забезпечення гарнізонних капеланів було нерідко гіршим, ніж у парафіяльних священників, проте з того року воно істотно покращилося. Деяким капеланам також вдавалося посісти порівняно високе становище в імперському суспільстві, скориставшись капеланською посадою для власного кар'єрного зростання.

Підсумовуючи, наголосимо, що через недостатність джерельної бази діяльність греко-католицьких гарнізонних капеланів у статті висвітлена лише частково. Попри це, можемо цілком упевнено охарактеризувати існування досліджуваного інституту як майже від початку неефективну спробу австрійського уряду задовольнити духовні потреби галицьких греко-католицьких військових. І все ж це була важлива віха в історії Церкви, один з перших, якщо не перший досвід служби українського унійного духовенства в регулярній армії. Гарнізонні капелани репрезентували галицькі греко-католицькі єпархії поза межами регіону, допомагаючи військовикам зберігати єдність зі своїм обрядом.

1. Застирець, Й. (1908). Петро Білянський, єпископ Галицький, Львівський і Каменця Подільського. 1781–1798 р. *III. Звіт дирекції ц[ісарської] к[оролівської] гімназії Франц-Йосифа I в Тернополі за рік шкільний 1907/8*. Тернопіль, 18–40.

2. Карліна, О. М., Марчук, А. С. (2024). Запровадження інституту військових капеланів для галицьких греко-католиків в австрійській імператорській армії (1846–1867 рр.). *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Історія*, 2, 53–62.

3. Колб, Н., Орлевич, І. (2020). Українські греко-католицькі капелани в часі першої світової війни: портрети на тлі доби. В Т. Pudłocki, K. Ruszała (red.), *Wielka wojna wuzwań duchowych. Kapelani wojskowi na froncie wschodnim. 1914–1920*. Kraków, 77–93.

4. Лакота, Г. (1939). *Три синоди перемиські й єпархіальні постанови валявські в 17–19 ст.* Перемишль.

5. **ЛННБУ**: Львівська національна наукова бібліотека України імені В. Стефаника, відділ рукописів, ф. 206, № 859, п. 24.

6. **НМЛ-1**: Національний музей у Львові імені Андрея Шептицького, відділ рукописів та стародруків (НМЛ ім. А. Шептицького), ф. “Рукописи латинські”, спр. 80.

7. **НМЛ-2**: НМЛ ім. А. Шептицького, ф. “Рукописи латинські”, спр. 123.

8. **НМЛ-3**: НМЛ ім. А. Шептицького, ф. “Рукописи латинські”, спр. 130.

9. **НМЛ-4**: НМЛ ім. А. Шептицького, ф. “Рукописи латинські”, спр. 131.

10. **НМЛ-5**: НМЛ ім. А. Шептицького, ф. “Рукописи латинські”, спр. 132.

11. **НМЛ-6**: НМЛ ім. А. Шептицького, ф. “Рукописи латинські”, спр. 133.

12. **НМЛ-7**: НМЛ ім. А. Шептицького, ф. “Рукописи латинські”, спр. 135.

13. НМЛ-8: НМЛ ім. А. Шептицького, ф. “Рукописи латинські”, спр. 212.
14. Студинський, К. (упоряд.). (1920). *Матеріали до історії культурного життя в Галичині в 1795–1857 рр.* Львів: НТШ.
15. Турій, О. (2000). Соціальний статус і матеріальне становище греко-католицького духовенства Галичини в середині XIX століття. *Ковчег: Науковий збірник із церковної історії*, 2. Львів, 115–148.
16. Франко, І. (ред.). (1902). *Матеріали до культурної історії Галицької Русі XVIII і XIX віку.* Львів: Накладом НТШ.
17. Химка, І.-П. (1993). Греко-католицька церква і національне відродження в Галичині, 1772–1918 рр. *Ковчег. Науковий збірник статей з церковної історії*, 1. Львів, 73–107.
18. Щурат, В. (1919). *На досвітку нової доби: статті й замітки до історії відродження Гал. України.* Львів: Накладом НТШ.
19. Щурат, В. (уклад.). (1924). *Листи Митрополита М. Левицького до єпископа І. Снігурського й офіційні документи їх спільної діяльності (1813–1847).* Львів: НТШ.
20. Baczkowski, M. (2017). *Galicja a wojsko austriackie: 1772–1867.* Krakow.
21. Bielik, E. (1901). *Geschichte der k. u. k. Militär-Seelsorge und des apostolischen Feld-Vicariates.* Wien: Selbstverläge des Apostolischen Feld-Vicariates.
22. Bylina, S. (2015). Rola duszpasterstwa wojskowego w dziejach Polski do 1918 r. In A. Filippek (red.), *Elementy teorii i praktyki transdyscyplinarnych badań problemów bezpieczeństwa* (Т. 4: Odkrywanie znaczeń w naukach o bezpieczeństwie). Siedlce, 277–290.
23. Chotkowski, W. (1922). *Redukcje monasterów bazylikańskich w Galicji.* Kraków.
24. Cur- und Fremden-Liste des Curortes Baden bei Wien. (1839), 2, 2. *Österreichische Nationalbibliothek.* [https://anno.onb.ac.at/cgi-content/anno-plus?aid=bad&datum=18390102&qury=\(text:laurecki\)&ref=astor.public&seite=2](https://anno.onb.ac.at/cgi-content/anno-plus?aid=bad&datum=18390102&qury=(text:laurecki)&ref=astor.public&seite=2)
25. *Dienst-Reglement für die k.-k. Infanterie. Erster Teil.* (1807). Wien.
26. *Dienst-Reglement für die k.-k. Infanterie. Zweiter Teil.* (1806). Wien.
27. Dolliner, T. (1822). *Von Errichtung und Umänderung der Beneficien wie auch von der Einrichtung der Civil- und Militär-Seelsorge in den Oesterreichischen Ländern.* Wien.
28. Ginzel, J. (Ver.). (1857). *Handbuch des neuesten in Österreich geltenden Kirchenrechtes: Prolegomena und Verfassungsrecht der Kirche.* Wien: Braumüller.
29. Harasiewicz, M. (1862). *Annales Ecclesiae Ruthenae, Gratiam Et Communionem Cum S. Sede Romana Habentis, Ritumque Graeco-Slavicum Observantis, Cum Singulari Respectu Ad Dioeceses Ruthenas Leopoliensem, Premisliensem Et Chelmensem.* Leopoli.
30. Jaksch, P. K. (1828). *Gesetzlexikon im Geistlichen, Religions- und Toleranzfache, wie auch in Güter- Stiftungs- Studien- und Zensursachen für das Königreich Böhmen von 1601 bis Ende 1800* (Bd. 2). Prag.
31. Korczok, A. (1921). *Die griechisch-katholische Kirche in Galizien.* Leipzig: Osteuropa Institut in Breslau.
32. Leonard, M. (1842). *Verfassung der Militär- Seelsorge in den k. k. österreichischen Staaten mit Rücksicht auf die Rechte und Pflichten des Civil-Clerus in militär-geistlichen Angelegenheiten.* Wien.
33. Malinowski, M. (1861). *Die Kirchen und Staats-Satzungen bezüglich des griechisch-katholischen Ritus der Ruthenen in Galizien.* Lemberg.
34. *Militärschematismus des österreichischen Kaiserthumes.* (1823). Wien.

35. *Militärschematismus des österreichischen Kaiserthumes*. (1830). Wien.
36. *Militärschematismus des österreichischen Kaiserthumes*. (1836). Wien.
37. *Militärschematismus des österreichischen Kaiserthumes*. (1838). Wien.
38. Nabywaniec, S. (1992–1993). *Diecezja Przemyska Greckokatolicka w latach 1772–1795* (T. 5). Przemyśl.
39. Nowak, E. (1932). *Rys dziejów duszpasterstwa wojskowego w Polsce 968–1830*. Warszawa.
40. Ottenfeld, R., & Teuber, O. (1895). *Die österreichische Armee von 1700 bis 1867*. Wien: Berté.
41. Pelesz, J. (1880). *Geschichte der Union der ruthenischen Kirche mit Rom von den ältesten Zeiten bis auf die Gegenwart* (Bd. 2). Wien.
42. Plöchl, W. St. (1975a). Barbara zu Wien: Die Geschichte der griechisch-katholischen Kirche und Zentralpfarre (Bd. 1). *Kirche und Recht*, 13. Wien: Herder.
43. Plöchl, W. St. (1975b). Barbara zu Wien: Die Geschichte der griechisch-katholischen Kirche und Zentralpfarre (Bd. 2). *Kirche und Recht*, 14. Wien: Herder.
44. *Schematismus Universi Venerabilis Cleri Dioeceseos Graeco Catholicae Premisliensis pro Anno Domini MDCCCXXXVI*. (1836). Premislaie.
45. Sterberegister des Bömischies Feld-Superiorats. (1785–1809). *Vojenský ústředni archiv*. <https://www.vuapraha.cz/badatelna/fondy/1/9ef02f16-8ff8-4c0c-b840-c6f83e9afb3f>
46. Streffleur, V. (Ver.). (1843). *Die Dienst-Vorschriften sämmtlicher Waffengattungen und Branchen der k. k. österreichischen Armee* (Erste zum Vierte Abteilung). Wien.
47. Streffleur, V. (Ver.). (1848). *Die Dienst-Vorschriften sämmtlicher Waffengattungen und Branchen der k. k. österreichischen Armee. Fünfte Abteilung. Die Vorschriften über die Personal-Angelegenheiten*. Wien.
48. Wild, J. H. (1784). *Gesetze für die k.k. Armee in Auszug nach alphabetischer Ordnung der Gegenstände eingerichtet*. Wien und Prag: Schönfeld.
49. Wrede, A. v. (1898). *Geschichte der k. und k. Wehrmacht* (V. I). Wien: Verlag von L. W. Seidel & Sohn.

References

1. Zastyrets, Y. (1908). Petro Bilianskyi, yepyskop Halytskyi, Lvivskyi i Kamentsia Podilskoho. 1781–1798 r. III. *Zvit dyrektsyi ts[isarskoi] k[orolivskoi] gimnazyi Frants-Yosyfa I v Ternopoly za rik shkilnyi 1907/8*. Ternopil, 18–40 (in Ukrainian).
2. Karlina, O. M., & Marchuk, A. S. (2024). Zaprovdzhennia instytutu viiskovykh kapelaniv dlia halytskykh hreko-katolykiv v avstriiskii imperatorskii armii (1846–1867 rr.). *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu. Serii: Istorii*, 2, 53–62 (in Ukrainian).
3. Kolb, N., & Orlevych, I. (2020). Ukrainski hreko-katolytski kapelany v chasi pershoi svitovoi viiny: portrety na tli doby. In T. Pudłocki, K. Ruszała (red.), *Wielka wojna wyzwań duchowych. Kapelani wojskowi na froncie wschodnim. 1914–1920*. Kraków, 77–93 (in Ukrainian).
4. Lakota, H. (1939). *Try synody peremyski y yeparkhialni postanovy valiavski v 17–19 st.* Peremysl (in Ukrainian).
5. Lvivska natsionalna naukova biblioteka Ukrainy imeni V. Stefanyka, viddil rukopysiv, f. 206, nr. 859, p. 24 (in German).
6. Natsionalnyi muzei u Lvovi imeni Andreia Sheptytskoho, viddil rukopysiv ta starodrukiv (NML im. A. Sheptytskoho), f. “Rukopysy latynski”, spr. 80 (in Latin).

7. NML im. A. Sheptytskoho, f. “Rukopysy latynski”, spr. 123 (in Polish and Latin).
8. NML im. A. Sheptytskoho, f. “Rukopysy latynski”, spr. 130 (in Polish and Latin).
9. NML im. A. Sheptytskoho, f. “Rukopysy latynski”, spr. 131 (in Polish and Latin).
10. NML im. A. Sheptytskoho, f. “Rukopysy latynski”, spr. 132 (in Polish and Latin).
11. NML im. A. Sheptytskoho, f. “Rukopysy latynski”, spr. 133 (in Polish and Latin).
12. NML im. A. Sheptytskoho, f. “Rukopysy latynski”, spr. 135 (in Polish and Latin).
13. NML im. A. Sheptytskoho, f. “Rukopysy latynski”, spr. 212 (in Latin).
14. Studynskyi, K. (Comp.). (1920). *Materialy do istorii kulturnoho zhyttia v Halychyni v 1795–1857 rr.* Lviv: NTSh (in Ukrainian).
15. Turii, O. (2000). Sotsialnyi status i materialne stanovyshche hreko-katolytskoho dukhovenstva Halychyny v seredyni XIX stolittia. *Kovchek: Naukovyi zbirnyk iz tserkovnoi istorii, 2.* Lviv, 115–148 (in Ukrainian).
16. Franko, I. (Ed.). (1902). *Materialy do kulturnoi istorii Halytskoi Rusy XVIII i XIX viku.* Lviv: Nakladom NTSh (in Ukrainian).
17. Khymka, I.-P. (1993). Hreko-katolytska tserkva i natsionalne vidrozhennia v Halychyni, 1772–1918 rr. *Kovchek. Naukovyi zbirnyk statei z tserkovnoi istorii, 1.* Lviv, 73–107 (in Ukrainian).
18. Shchurat, V. (1919). *Na dosvitku novoi doby: Statti y zamitky do istorii vidrozhennia Hal. Ukrainy.* Lviv: Nakladom NTSh (in Ukrainian).
19. Shchurat, V. (Comp.). (1924). *Lysty Mytropolyta M. Levytskoho do yepyskopa I. Snihurskoho y oftsiini dokumenty yikh spilnoi diialnosti (1813–1847).* Lviv: NTSh (in Ukrainian).
20. Baczkowski, M. (2017). *Galicja a wojsko austriackie: 1772–1867.* Krakow (in Polish).
21. Bielik, E. (1901). *Geschichte der k. u. k. Militär-Seelsorge und des apostolischen Feld-Vicariates.* Wien: Selbstverläge des Apostolischen Feld-Vicariates (in German).
22. Bylina, S. (2015). Rola duszpasterstwa wojskowego w dziejach Polski do 1918 r. In A. Filippek (red.), *Elementy teorii i praktyki transdyscyplinarnych badań problemów bezpieczeństwa* (T. 4: Odkrywanie znaczeń w naukach o bezpieczeństwie). Siedlce, 277–290 (in Polish).
23. Chotkowski, W. (1922). *Redukcje monasterów bazylikańskich w Galicji.* Kraków (in Polish).
24. Cur- und Fremden-Liste des Curortes Baden bei Wien. (1839), 2, 2. *Österreichische Nationalbibliothek.* [https://anno.onb.ac.at/cgi-content/anno-plus?aid=bad&datum=18390102&query=\(text:laurecki\)&ref=astor.public&seite=2](https://anno.onb.ac.at/cgi-content/anno-plus?aid=bad&datum=18390102&query=(text:laurecki)&ref=astor.public&seite=2) (in German).
25. *Dienst-Reglement für die k.-k. Infanterie. Erster Teil.* (1807). Wien (in German).
26. *Dienst-Reglement für die k.-k. Infanterie. Zweiter Teil.* (1806). Wien (in German).
27. Dolliner, T. (1822). *Von Errichtung und Umänderung der Beneficien wie auch von der Einrichtung der Civil- und Militär-Seelsorge in den Oesterreichischen Ländern.* Wien (in German).
28. Ginzel, J. (Ver.). (1857). *Handbuch des neuesten in Österreich geltenden Kirchenrechtes: Prolegomena und Verfassungsrecht der Kirche.* Wien: Braumüller (in German).
29. Harasiewicz, M. (1862). *Annales Ecclesiae Ruthenae, Gratiam Et Communionem Cum S. Sede Romana Habentis, Ritumque Graeco-Slavicum Observantis, Cum Singulari Respectu Ad Dioeceses Ruthenas Leopoliensem, Premisliensem Et Chelmensem.* Leopoli (in Latin).
30. Jaksch, P. K. (1828). *Gesetzlexikon im Geistlichen, Religions- und Toleranzfache, wie auch in Güter- Stiftungs- Studien- und Zensursachen für das Königreich Böhmen von 1601 bis Ende 1800* (Bd. 2). Prag (in German).

31. Korczok, A. (1921). *Die griechisch-katholische Kirche in Galizien*. Leipzig: Osteuropa Institut in Breslau (in German).
32. Leonard, M. (1842). *Verfassung der Militär-Seelsorge in den k. k. österreichischen Staaten mit Rücksicht auf die Rechte und Pflichten des Civil-Clerus in militär-geistlichen Angelegenheiten*. Wien (in German).
33. Malinowski, M. (1861). *Die Kirchen und Staats-Satzungen bezüglich des griechisch-katholischen Ritus der Ruthenen in Galizien*. Lemberg (in German).
34. *Militärschematismus des österreichischen Kaiserthumes*. (1823). Wien (in German).
35. *Militärschematismus des österreichischen Kaiserthumes*. (1830). Wien (in German).
36. *Militärschematismus des österreichischen Kaiserthumes*. (1836). Wien (in German).
37. *Militärschematismus des österreichischen Kaiserthumes*. (1838). Wien (in German).
38. Nabywaniec, S. (1992–1993). *Diecezja Przemyska Greckokatolicka w latach 1772–1795* (T. 5). Przemyśl (in Polish).
39. Nowak, E. (1932). *Rys dziejów duszpasterstwa wojskowego w Polsce 968–1830*. Warszawa (in Polish).
40. Ottenfeld, R., & Teuber, O. (1895). *Die österreichische Armee von 1700 bis 1867*. Wien: Berté (in German).
41. Pelesz, J. (1880). *Geschichte der Union der ruthenischen Kirche mit Rom von den ältesten Zeiten bis auf die Gegenwart* (Bd. 2). Wien (in German).
42. Plöchl, W. St. (1975a). Barbara zu Wien: Die Geschichte der griechisch-katholischen Kirche und Zentralpfarre (Bd. 1). *Kirche und Recht, 13*. Wien: Herder (in German).
43. Plöchl, W. St. (1975b). Barbara zu Wien: Die Geschichte der griechisch-katholischen Kirche und Zentralpfarre (Bd. 2). *Kirche und Recht, 14*. Wien: Herder (in German).
44. *Schematismus Universi Venerabilis Cleri Dioeceseos Graeco Catholicae Premisliensis pro Anno Domini MDCCCXXXVI*. (1836). Premisliae (in Latin).
45. Sterberegister des Bömischies Feld-Superiorats. (1785–1809). *Vojenský ústředni archiv*. <https://www.vuapraha.cz/badatelna/fondy/1/9ef02f16-8ff8-4c0c-b840-c6f83e9afb3f> (in German).
46. Streffleur, V. (Ver.). (1843). *Die Dienst-Vorschriften sämmtlicher Waffengattungen und Branchen der k. k. österreichischen Armee* (Erste zum Vierte Abteilung). Wien (in German).
47. Streffleur, V. (Ver.). (1848). *Die Dienst-Vorschriften sämmtlicher Waffengattungen und Branchen der k. k. österreichischen Armee. Fünfte Abteilung. Die Vorschriften über die Personal-Angelegenheiten*. Wien (in German).
48. Wild, J. H. (1784). *Gesetze für die k.k. Armee in Auszug nach alphabetischer Ordnung der Gegenstände eingerichtet*. Wien und Prag: Schönfeld (in German).
49. Wrede, A. v. (1898). *Geschichte der k. und k. Wehrmacht* (V. I). Wien: Verlag von L. W. Seidel & Sohn (in German).

Стаття: надійшла до редакції 04.02.2026
прийнята до друку після рецензування 16.02.2026
опублікована (оприлюднена) 29.05.2026

Стаття та будь-який пов'язаний з нею опублікований матеріал поширюється за ліцензією Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International (CC BY-NC-ND 4.0) (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>).